

Miten ottaa huomioon yhdenvertaisuus? Kokemuksia toimeentulotukiuudistuksesta

Erikoistutkija, VTT, Paula Saikkonen

XIII Bruno Sarlin –seminaari 16.11.2017

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Kansalaisuus ja yhdenvertaisuus

- Mitä (julkiselta) hyvinvointijärjestelmältä tai hyvinvointivaltiolta halutaan?
 - Social citizenship
 - Consumer citizenship
 - Active citizenship
- Yhdenvertaisuus – mitä sillä tarkoitetaan, miten tulkitaan?
 - Yhdenvertaiset mahdollisuudet
 - Syrjimättömyys
 - Perusoikeudet

Toimeentulotukiuudistuksen

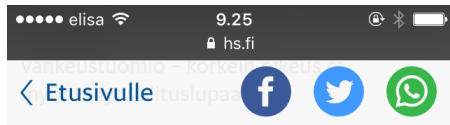
LÄHTÖKOHDISTA – MIKÄ TOTUUS?

Kaikki ei ollut ennen hyvin ja selkeää!

Syyperusteinen sosiaaliturva vs. tarveharkinta

- Vrt. ansiosidonnaiset, työsuhteeseen perustuvat etuudet.
- Asumiseen perustuvat, syyperusteiset etuudet esim. kansaneläke, takuueläke, vähimmäismääräiset päivärahat, työttömän peruspäiväraha ja työmarkkinatuki.
- Pohjoismaissa historiallisesti toimeentulotuki ollut harkintaa sisältävä ja kontrollin alla. (Kuivalainen & Nelson 2012)
 - Saajien väestöosuus Pohjoismaissa ollut alhaisempi kuin Briteissä, Saksassa tai Hollannissa.

Mielipide | Mielipide

Olen säästänyt alaikäisille lapsilleni vuosien ajan pieniä summia rahastoihin – nyt Kela laskee ne perheen tuloiksi

Työkyvyyttömänä joudun hakemaan toimeentulotukea. Säästöt ovat lasten ajokortin hankintaa varten.

Julkaistu: 16.10. 2:00 ,
Päivitetty: 16.10. 6:43

OLEN vuosien varrella säästänyt kahdelle alaikäisille lapselleni 10-20 euroa kuukaudessa rahastoihin.

Kela vastaa yksinhuoltajalle, joka säästi lapsilleen rahastoon: ”Lapsen säästörahaston varat pitää käyttää lapsesta aiheutuviin menoihin”

Erilaisille tileille, rahastoihin ja ”sukanvarteen” kertyneet säästöt ovat varoja, jotka voivat johtaa toimeentulotukihakemuksen hylkäämiseen, vaikka säästöt olisivatkin vähäisiä.

*Keskustelua
Helsingin
sanomissa
lokakuussa*

Asuminen, asumistuki ja toimeentulotuki

- Hyväksyttävät enimmäisasumismenot vuokra-asunnossa riippuvat sijainnista (1 hlö ruokakunta 344-508 eur/kk, 2 hlö, 501-735 eur/kk, 3 hlö, 641-937 eur/kk)
 - Kuntaryhmät II-IV ja kuntaryhmä I (Helsinki)
 - Vrt. perustoimeentulotuessa hyväksyttävät asumismenot, esim. Helsingissä 625 eur/kk /1 hlö, 800 eur/kk 2 hlö

<https://www.slideshare.net/THLfi/asumisen-tuet-muutoksessa>

(Moisio P., 2017)

- HE 161/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Tehdään kokeiluja!

MITEN TIETOA KÄYTETÄÄN?

Kokeilu

Lappeenrannassa

1990 Kokeilut 12 eri kunnassa
1993

Kokeilut
34 kunnassa 1994

Kokeilu Vantaalla 2013

1984
Toitu
sosiaali-
huoltolaissa

1997
Toimeentulo-
tukilaki

HE 358/2014 vp

2015
Sosiaalihuolto-
laki

HE 217/2016 vp

*SATA-komiteassa ei
saatu muodostettua
yhtenäistä kantaa
2007*

*Kela vastuussa
perustoimeen-
tulotuesta
1.1.2017 lähtien*

Uudistuksen tavoitteet (HE 358/2014 vp)

- Perustoimeentulotuen laskennan ja maksatuksen siirtäminen Kelaan.
- Toimeentulotuen hallinnollinen yksinkertaistaminen (ensisijaiset etuudet Kelassa), tehokkaampi toiminta.
- Asiakkaalle yksinkertaisempaa kuin tuet saatavissa yhdeltä viranomaiselta.
- Asiakkaiden *yhdenvertaisuuden* näkökulmasta parempi, että yksi päätöksentekijä myöntää kaikkialla tuen.

Mitä siirrossa tapahtui ja ei tapahtunut?

- Uudistuksen edetessä havaittiin erilaisia käytännön työhän liittyviä haasteita, tarvittiin toinen esitys: HE 217/2016 vp.
- Toimentulotuki tarveharkintaisena taloudellisena tukena ei muuttunut *sosiaaliturvaetuudeksi*, sen sijaan Kelaan siirtyi sosiaalihuoltoa (vrt. etuuslainsäädäntö)
- Toimeentulotukilain muuttaminen ei ollut agendalla. Palvelut ovat edelleen kiinteä osa toimeentulotukea.
- Jo ennen uudistusta toimeentulotuen taso oli yhteisesti määritelty (STM)

Mikä meni pieleen? (Ulkoinen arviointi, BDO)

- Päätös aikataulusta ennen lainsäädännön valmistelua.
- Jälkimmäisen lakipaketin myöhäinen valmistuminen.
- Projektin iso koko samaan aikaan kuin Kelalla ei ollut käsitystä toimeentulotuen erilaisuudesta suhteessa muihin etuuksiin.
- Riskien puutteellinen kartoitus.
- <http://www.kela.fi/documents/10180/0/kelan+toimeentulon+siirron+ulkoinen+arviointi/62aa22b6-3e4f-4d26-abe8-61c495cff07>

Mikä (ainakin) meni pieleen? *(Saikkonen & Ylikännö, tulossa)*

- Kaikki kannattivat uudistusta, kriittiset äänet jäivät poliittisessa keskustelussa uupumaan.
- Kelan toimeentulotukiohjeistus kirjoitettiin kasvukeskusten näkökulmasta.
- Ohjeistuksen kirjaimellinen noudattaminen.
- Toimeentulotuen luonnetta sosiaalihuoltona ei ymmärretty (vrt. sosiaaliturva) Kelassa (huom! myös ulkoinen arviointi)
 - Eikä kuntia, erityisesti kuntien työntekijöitä tässä kohdin kuultu riittävästi.

Mistä ei riittävästi keskusteltu tai keskustella?

- Perusturvan alhainen taso vrt. toimeentulotuen tarve ja hallinnollinen yksinkertaistaminen.
- Sosiaaliturvan painopisteen siirtäminen syyperusteisuudesta kohden tarveharkintaa.
- Toimeentulotukeen kiinteästi kuuluvat palvelut: miten asiakkaat tavoitetaan? Ihmisten luukuttaminen.
- Asuntokysymys & toimeentulotuki – väärä lääke?
- Hallituksen esityksen perusteluista.

Mitä tietoa, kenen tietoa?

ONKO TODELLISUUS TODELLA?

Kenen tiedolla on merkitystä?

- Ollaanko haavoittuvassa asemassa olevat huomioitu riittävästi?
 - Päätökset enemmistön vai heikoimman ehdoilla?
- Miten yhdenvertaisuutta tulisi tavoitella? Miten yhdenvertaisuus määritellään? Mitä sillä tarkoitetaan?
- Miten hyvin päätöksenteossa ollaan hereillä?
 - Vrt. Toimeentulotuen luonne & tilanne ennen siirtoa
- Tietojärjestelmät – tieto on valtaa (kaikessa)!

Kansalaisuuden kuilut ja kuplat

- Kiinnostavaa myös se, mistä ei puhuta.
 - Esim. Perusturvan taso, mutta myös toimeentulotuen tarkoitus.
- Minkälaista kansalaisuutta halutaan tukea?
 - Onko kaikilla riittävästi voimavaroja yhteiskunnalliseen osallistumiseen?
 - Onko kuluttajalla riittävästi käytettävissä tietoa valintojen tueksi?
 - Tukeeko uudistus kansalaisten aktiivisuutta?

Keskeisiä lähteitä:

- Blomren ym. Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-648-3>
- Frazer, Hugh & Marlier, Eric (2016) Minimum Income Schemes in Europe. A study of national policies 2015. European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Kuivalainen, Susan (2013) (toim.) Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulon asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-866-7>
- Nelson, Kenneth (2010) Social assistance and minimum income benefits in old and new EU democracies. International Journal of Social Welfare 19 (4), 367–378.
- Kuivalainen, S. & Nelson, Kenneth (2012) Eroding minimum income protection in the Nordic countries? Reassessing the Nordic model of social assistance. In Jon Kvist et al. Changing Social Equality. The Nordic welfare model in the 21st century. University of Bristol: The Policy Press. 69-87.
- Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011-2015, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-419-9>